

Н. М. Кологривова
аспірант спеціальності 053 Психологія

Науковий керівник:

З. О. Кіреєва,

доктор психологічних наук,

*проф. кафедри «Загальної психології та психології розвитку
особистості» ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова*

ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Анотація. В даній статті описано психологічні особливості соціальної креативності в юнацькому віці, дано визначення поняття «креативність», розглянуто гендерні відмінності прояву соціальної креативності в юнацькому віці.

Ключові слова: креативність, соціальна креативність, юнацький вік.

Актуальність теми. Однією з останніх тенденцій в сучасній психологічній науці є зростання інтересу до проблеми креативності особистості. Згідно визначення американського психолога Абрахама Маслоу креативність - це творча спрямованість, природжено властива всім, але втрачена більшістю під впливом сформованої системи виховання, освіти та соціальної практики [3].

Закономірний розвиток і мінливість сучасного світу обумовлюють запит суспільства на особистість з креативними характеристиками. Щоб вирішити соціальні, екологічні, економічні і культурні проблеми, характерні для сьогоденної дійсності, суспільству потрібні активні, творчо мислячі особистості. Потреба в творчому потенціалі не тільки виникає з боку суспільства, а й є природною необхідністю, яку усвідомлює окрема людина, що прагне до повноцінного життя. Тим самим виправданий безперервний інтерес до психології творчості та креативності.

Інтерес до творчого потенціалу особистості обумовлений суперечливістю даних про мотиваційні компоненти креативності, незважаючи на численність досліджень подібного роду. Неefективність мотивування творчих проявів особистості в юнацькому віці впливом зовнішніх підкріплень підтверджує, що стимулювання проявів креативності відбувається в зовсім іншій якості: на перше місце виступають мотиви внутрішні, що належать самій особистості і які спонукають її до реалізації власних стратегій і смислів виходячи з гендерного аспекту [3].

Таким чином, вибір теми дослідження зумовлений актуальністю досліджень в області психології творчості та креативності, виділення їх конкретних видів, а також питання про гендерні особливості соціальної креативності.

Мета дослідження: вивчення гендерних особливостей соціальної креативності в юнацькому віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема

креативності має давню історію. Довгий час ця важлива психологічна характеристика викликала суперечки, і цілі покоління психологів заперечували її значимість. Безліч робіт з даної проблеми пов'язано з іменами зарубіжних психологів (Т. Амабайл, Ф. Барон, Дж. Гілфорд, Е. Торренс, С. Медник, Дж. Рензуллі, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Стернберг, Г. Уоллес, К. Урбан, Е. Боно і ін.). У вітчизняній психології особливий внесок в дослідження цього напрямку внесли фундаментальні роботи таких дослідників, як Д. Б. Богоявленська, Я. А. Пономарьов, В. Н. Дружинін, А. М. Матюшкін, В. Н. Козленко, Н. Ф. Вишнякова, Л. Б. Єрмолаєва-Томіна, Є. П. Варламова, С. Ю. Степанов, І. А. Бескова і ін.

Короткий виклад основного матеріалу дослідження.

Креативність (від англ. Create - створювати, творити) - це творчі здібності індивіда, що характеризуються готовністю до прийняття і створення принципово нових ідей, що відхиляються від традиційних або прийнятих схем мислення і що входять в структуру обдарованості як незалежний чинник, а також здатність вирішувати проблеми, що виникають всередині статичних систем [3].

Область креативності складна для досліджень. Ще в 60-х рр. 20-го століття було описано понад 60 визначень креативності, і їх кількість на цей момент важко оцінити. У найзагальнішому вигляді поняття креативності включає в себе особливості психіки, які сприяють створенню чогось нового, оригінального. В цілому, в історії психологічної науки можна виділити два основні підходи до вивчення і розуміння креативності: когнітивний (пізнавальний) і особистісний. [1, 2]

Соціальна креативність - це здатність нестандартно, творчо підходити до вирішення складних соціальних проблем, здатність ставити і вирішувати творчі завдання в сфері соціальної реальності [1].

У дослідження вітчизняних психологів поняття «соціальна креативність» не зустрічається, а замінюється такими термінами як «комунікативна креативність» (А. А. Голованова), «креативність» в сфері спілкування (С. Ю. Канн), «соціальний інтелект»

(В. Н. Куніцина), «комунікативна компетентність»
(О. Ф. Остроумова).

У ранній юності надзвичайно різноманітний творчий потенціал особистості [2]. Самотність дає можливість реалізувати багато з них: музичні, художні, літературні, почасти технічні та ін. Самота в ранній юності має корінна відмінність від самоти дорослих. Дорослі, залишаючись наодинці з собою, як би скидають вантаж тих ролей, які вони відіграють у житті, і, так їм принаймні здається, стають самими собою. Юнаки, навпаки, лише в самоті і можуть програвати ті численні ролі, які недоступні їм у реальному житті, представляти себе в тих образах, які їм найбільш подобаються та імпонують. Вони роблять це в так званих іграх-мріях і мріях, в яких і реалізуються багато функцій усамітнення і які «як би карнавал, який переживається наодинці, з гострим відчуттям цієї своєї відокремленості». Різниця між іграми-мріями і мріями умовно можна визначити наступним чином.

В іграх-мріях юнаки і дівчата програють ролі і ситуації, створені ними в уяві, не мають реального прототипу, неможливі в житті. Ігри-мрії - спроба компенсувати непоправний дефіцит реальному житті. Сюди відносяться і фантазії, в яких діють самі юнаки і дівчата, і реальні люди з їхнього оточення, а також вигадані ними, але цілком реалістичні персонажі. Цих уявних ситуацій ніколи не було, а їх реальні дійові особи навіть не підозрюють про ті пригоди, в яких вони беруть участь з волі авторів.[4] Проте, подібні фантазії часом викладаються юнаками і дівчатами своїм одноліткам, найчастіше для підняття власного престижу в їхніх очах. Юнаки та дівчата програють ролі і ситуації, що існують і можливі в житті, але недоступні їм взагалі або в даний час з яких-небудь об'єктивних чи суб'єктивних причин.

Мрія на самоті – це можливість зовсім іншого життя, організованого за іншими законами, ніж звичайне життя. Життя, побачена в мрії, усуває звичайне життя, змушує зрозуміти і оцінити його по-новому (в світлі побаченої іншої можливості). І юнак в мрії стає іншою людиною, розкриває в собі нові

можливості (я кращий, гірший), випробовується і перевіряється мрією. [4]

У ранній юності наявність потреби в усамітненні - норма. Відсутність цієї потреби свідчить про те, що особистість розвивається недостатньо інтенсивно для свого віку. З іншого боку, різке переважання потреби в усамітненні - ознака іноді тривожна. Потреба в самоті можна розглядати як відображення певної стадії розвитку особистості, а реалізацію цієї потреби - як одне з умови розвитку особистості в цьому віці. [4]

Прагнення до відокремлення в ранній юності (як в спілкуванні, так і в самоті) ні в якому разі не є протиставлення соціальності і колективізму. Соціальний характер інтересів, цілей особистості аж ніяк не виключає індивідуальних шляхів їх досягнення і задоволення.

Спонукальними підставами особистості в юнацькому віці до розвитку соціальної креативності є потреби в спілкуванні, відокремленні і досягненні. [3]

В юнацькому віці всі сторони психічного розвитку знаходяться в стадії активного переструктурування і формування. Це проявляється в підвищенні значущості системи особистісних цінностей, розвитку самосвідомості і самопізнання, які характеризуються виникненням рефлексії, усвідомленням своїх мотивів, інтимізації внутрішнього життя. Неоднозначність уявлень про себе і оточення, недостатньо адекватні судження про те, що відбувається змушують юнаків і дівчат шукати нові шляхи в розумінні і прийнятті світу, свого місця в ньому. Все це стимулює і активізує їх творчий потенціал. Багато сторін психічного розвитку юнаків і дівчат є хорошою базою для розвитку креативності, що включають в себе когнітивну, характерологічні, динамічну, емоційно-вольову, мотиваційні сфери. [1]

Ми припускаємо, що існують відмінності в прояві рівня соціальної креативності між юнаками та дівчатами. Для перевірки даного припущення ми організували і провели експериментальне дослідження. У якості респондентів виступили 60 осіб, з них 30 -

юнаків та 30 дівчат, студенти 1 та 2 курсів Одеського політехнічного університету.

Перед емпіричним дослідженням ставилися наступні завдання:

1. Здійснити добірку діагностичного інструментарію для вивчення соціальної креативності в юнацькому віці.
2. Виявити відмінності між юнаками та дівчатами за рівнем прояви соціальної креативності.
3. Описати отримані дані та інтерпретувати виявлені гендерні відмінності рівня соціальної креативності між юнаками та дівчатами.

Нами було проведено тестування за двома методиками: методика «Визначення соціальної креативності особистості» та «Методика дослідження соціального інтелекту».

Згідно з отриманими результатами, більшість юнаків характеризуються дуже низьким рівнем соціальної креативності (25%). Лише 17% випробовуваних характеризуються рівнем соціальної креативності вище середнього.

Отримані дані свідчать про те, що дівчата відрізняються більш високим рівнем соціальної креативності - 21% дівчат має дуже високий рівень вираженості даної властивості. Так як дослідження проводилося методом самооцінки, можна припустити, що дівчата були більш схильні приписувати собі бажані якості особистості. Можливо, цим пояснюються такі істотні відмінності за рівнем соціальної креативності між юнаками та дівчатами. Дані, отримані методом самооцінки, не завжди достовірні. Для більш детального вивчення рівня соціальної креативності, яка розглядається нами як частина такого феномена як соціальний інтелект, ми використовували «Методику дослідження соціального інтелекту» Дж. Гілфорда і М. Саллівен.

Було виявлено, що для юнаків найбільш високі показники характерні по субтесту №1 «Історії із завершенням» (12%), в той час як для дівчат найбільш характерні високі показники по субтесту №3 «Вербальна експресія» (25%). Аналіз отриманих

даних показав тенденцію до прояву певних відмінностей в рівнях соціальної креативності і соціального інтелекту, виявлених за допомогою використаних методик.

Для вивчення відмінностей між юнаками та дівчатами за рівнем соціальної креативності і соціального інтелекту ми використовували t-критерій Студента для незв'язаних вибірок. В результаті підрахунків нами були виявлені наступні статистично значущі відмінності за шкалами методик:

1. За шкалою вивчення рівня соціальної креативності існують статистичні значущі відмінності вираженості показників між юнаками та дівчатами: $t = 4,38$, $p \leq 0,001$. Аналіз отриманих даних показав, що для дівчат в цілому характерний більш високий рівень соціальної креативності, тобто вони більш схильні оцінювати себе як людей енергійних, креативних при встановленні соціальної взаємодії, їх творчій потенціал спрямований на соціально значущі досягнення.

2. За шкалою «Субтест № 1 - «Історії із завершенням» та шкалою «Субтест № 2 - «Групи експресії»» методики вивчення соціального інтелекту статистично значущих відмінностей між юнаками та дівчатами виявлено не було.

3. За шкалою «Субтест № 3 - «Вербальна експресія»» були виявлені статистично значущі відмінності вираженості показників між юнаками та дівчатами: $t = 7,1$, $p \leq 0,001$. Якісна інтерпретація отриманих даних показала, що дівчата характеризуються більш розвиненою здатністю до вербальної експресії, тобто умінням розуміти зміни значення зведених вербальних реакцій людини в залежності від контексту ситуації, що викликала їх, в порівнянні з юнаками.

За шкалою композитної оцінки методики вивчення соціального інтелекту були виявлені статистично значущі відмінності між юнаками та дівчатами: $t = 2,9$, $p \leq 0,05$. У дівчат ця властивість проявляється в більшій мірі, ніж у юнаків.

Таким чином, на підставі якісного аналізу отриманих даних і їх статистичної обробки можна зробити висновок про те, що висунуте нами припущення підтвердилося.

Висновки. Розвиток соціальної креативності забезпечується системним розвитком властивостей і здібностей, складових творчого і комунікативного потенціалу особистості; найбільш важливими з них є здібності до самоактуалізації, прогнозування та інтерпретації соціальної поведінки, соціальна мотивація, уява та ін.. В юнацькому віці всі сторони психічного розвитку знаходяться в стадії активного переструктурування і формування. Це проявляється в підвищенні значущості системи особистісних цінностей, розвитку самосвідомості і самопізнання.

Список використаної літератури

1. Барышева Т. А. Креативность. Диагностика и развитие: монография. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2002.- 257 с.
2. Грузенберг С. О. Психология творчества.- Минск, 2005.
3. Львова И. В. Психологические факторы развития креативности личности.- Кемерово, 2005.- 203 с.
4. Психология личности. Хрестоматия в 2-х т.- Самара: Издательский дом «Бахрах-М», 2004.